

**การบูรณาการพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ของเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล**
**An Integrating the Buddhist Philosophy in Dhammapada Commentary
for Improving the Life Quality of Youth in the Digital Society**

พระมหาศักรยฺสธรณ์ คุณปณฺโญ (คงพล)

Phamaha Saksorn Kunapunyo (Kongpol)

สวสดี อโนทัย

Sawat Anothai

สมบุญ บัญโท

Somboon Boondo

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Saint John's University

E-mail: lasawatt@stjohn.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 10 ธันวาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 27 ธันวาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 27 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล 2) ศึกษาและวิเคราะห์พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิต 3) บูรณาการพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล 4) สร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยทางปรัชญา ภายใต้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัยและวิธาน เพื่อนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ทางปรัชญา

ผลการวิจัย พบว่า คุณธรรมจริยธรรม คุณงามความดีที่ควรมียุติใจ เช่น ความกตัญญูกตเวที เมตตา กรุณา พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทที่ปรากฏนิทานเรื่องเล่าเชิงบุคลาธิษฐานและธรรมาธิษฐานสามารถนำมาเป็นรูปแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนได้ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกาย สังคม (ศีล) อารมณ์ (จิตใจ) และปัญญา โดยวิเคราะห์ผ่านกรอบพุทธอภิปรัชญา พุทธญาณวิทยา และพุทธจริยศาสตร์ จนวิจักษ์ แล้วนำไปสู่วิธานการประยุกต์ใช้ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรมนั้น แล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดผลเชิงคุณภาพที่ถูกต้องดีงาม โดยเน้นย้ำให้เยาวชนมีความกตัญญูกตเวที มีเมตตา กรุณา และมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท ต่อการใช้ชีวิตในสังคม ก็เพื่อลดละความโลภ โกรธ หลง อัน

เป็นกิเลสที่ปลูกฝังอยู่ในจิตใจ และรู้จักนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนให้ได้เห็นแนวทาง ได้รู้วิธีคิด และได้เข้าใจวิธีปฏิบัติ ตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา จนเข้าใจลึกซึ้งถึงแก่นแท้แห่งสภาวะธรรมทั้งปวงอย่างตรงประเด็น องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้ คือ รูปแบบ MCW Model

คำสำคัญ: พุทธปรัชญา, อรรถกถาธรรมบท, การพัฒนาคุณภาพชีวิต

ABSTRACT

The objectives of this research paper were to: 1) study the concepts of virtue and ethic for youth development in the digital society; 2) study and analyze the Buddhist philosophy in Dhammapada commentary on improving the life quality; 3) Integrate the Buddhist philosophy in Dhammapada commentary on improving the life quality for the virtue and ethic development of Youth in the digital society; 4) Create a new body of knowledge and a model of virtue and ethic development for improving the life quality of youth in the digital society. This is was qualitative research with documentary research methods under the analytic, appreciative and applicative approaches leading to the creation of new philosophical knowledge.

The results showed that by integrating Buddhist philosophy in Dhammapada commentary on Buddhist metaphysics, epistemology and ethics to solve problems, it can raise awareness among youth to see value of virtue and ethic. Because there is explanation of the Dependent Origination and Threefold training to look at the world holistically according to the process based on the principle of cause and effect for youth to see the world as it really is by using wisdom to scrutinize the value of virtue with the use of kindness according to the five principles and the use of the 4 kinds of Dharmic energy principles to create a model for improving the life quality of youth. This is to create awareness among parents, teachers, and community leaders to participate in creating mutual benefits and happiness. The new body of knowledge from this research is the MCW model.

Keywords: Buddhist Philosophy, Dhammapada, Development of Life Quality

1. บทนำ

ท่ามกลางสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในสังคม คนไทยจำนวนไม่น้อยต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ ที่หลากหลาย ทั้งการระบาดของโรคโควิด-19 และปัญหาจากกระแสสังคมยุคโลกาภิวัตน์ แม้หลาย ๆ คนก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจต่อการใช้สื่อเทคโนโลยี จนเป็นเหตุให้ตกหลุมพรางของโลกสังคมมายา ทำให้เป้าหมายชีวิตได้หันเหไปในทิศทางที่ผิด ชนิดยากจะดึงให้หวนกลับมาดังเดิม ดังเยาวชนไทยในยุคนี้ที่ได้ฝากชีวิตเอาไว้กับวัตถุ มีความคิดสุดโต่ง (Extreme) หลงติดอยู่กับการใช้สื่อจนเกิดวิกฤติต่อการดำเนินชีวิต พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2540: 21) กล่าวไว้ว่า “วิกฤติชีวิต คือปัญหาด้านทรัพย์สินเงินทองและสิ่งเสพบริโภคนิยมที่เป็นวัตถุ คนที่ฝากชีวิตไว้กับวัตถุก็ย่อมทุกข์หนัก” ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ เยาวชนต้องเข้าใจถึงความสัมพันธ์ภาพกับโลกภายนอก ทั้งสามารถแยกแยะสภาพดี-ชั่ว บาป-บุญ คุณ-โทษ มีสาระหรือไร้สาระ เป็นต้น ก็ปรับเปลี่ยนชีวิตให้กลับมาสุขสมบูรณ์ได้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2540: 19) กล่าวว่า ชีวิตที่สมบูรณ์มิได้ขึ้นอยู่กับวัตถุ แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจที่คิดดีเห็นชอบถูกต้องดีงาม ชีวิตที่สุขสมบูรณ์มิใช่มีวัตถุเป็นจุดหมาย แต่จุดหมายของชีวิตคือการมีความสุขทางจิตใจที่หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง ผู้วิจัยมองว่า การบูรณาการพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทมาเป็นรูปแบบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชน สามารถชี้แนะทางให้พวกเขาดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายอย่างมีคุณภาพได้ อรรถกถาธรรมบทมีหลักแห่งเหตุผลเชิงอุปนัย (Induction) ที่พระพุทธองค์ทรงทำการทดสอบฝึกหัดปฏิบัติจนได้ผลปรากฏด้วยพระองค์เองจนมั่นใจว่าสิ่งที่ฝึกหัดเรียนรู้นั้นได้ผลเป็นความดีงามที่จริงแท้ไม่แปรเปลี่ยน จึงทรงนำมาเทศนาถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้สัมผัสกับสภาวะนั้น จนเกิดเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ให้ไต่ระดับไปสู่เป้าหมายทั้งที่เป็นโลกียะ และสูงขึ้นจนถึงระดับโลกุตระ ทั้งในส่วนปัจเจกและในส่วนสังคม ดังพุทธสาขิตในอรรถกถาธรรมบท ภาค 1 (2552: 84) เรื่องพระอัสสชิเถระ มีนัยความว่า “ธรรมทั้งหลายเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตเจ้าทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น พระมหาสมณะเจ้าทรงสั่งสอนอย่างนี้”

กระแสสังคมยุคโลกาภิวัตน์ได้บั่นทอนสติปัญญาของเยาวชน ในการเข้าถึงความจริงแท้ของชีวิต เพราะพิษภัยจากกระแสสังคมได้แฝงตัวมาพรางตาเยาวชน ให้มองเห็นว่าโลกมายาเป็นสิ่งเจริญและมีความทันสมัย ผู้วิจัยมองว่า สิ่งเหล่านั้นกำลังเติบโตขึ้นมาเป็นภัยครอบงำเยาวชน การโฆษณาชวนเชื่อได้รุกรานต่อชีวิตประจำวัน (Everyday aggression) ของเยาวชน เยาวชนจึงเกิดสภาวะทางอารมณ์ในเชิงลบโดยไม่รู้ตัว พวกเขาจะเชื่อข้อมูลที่ได้รับโดยมิได้พิจารณาถึงความเป็นจริง แต่ใช้หลักการรับรู้ของตนเองมาตัดสินเป็นส่วนสำคัญ โดยมีตัวแปรคือสิ่งโฆษณาชวนเชื่อคอยสะกดจิตกรอกหูอยู่ทุกวัน พวกเขาจึงลืมตัว หลงตัว และในที่สุดก็หลวมตัวบริโภคข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้แพร่กระจายอยู่ในโลกสังคมออนไลน์ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นตัวแปรพฤติกรรมของเยาวชนในยุค ICT ให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่มิชอบ ทั้งการคิดและการกระทำ พวกเขาจึงได้รับทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ (กายิกทุกข์+เจตสิกทุกข์) อีกทั้งสังคมที่ไร้เสถียรภาพก็ได้ส่งผลกระทบต่องานชีวิตของเยาวชน เช่น ครอบครัวแตกแยก ชุมชนเป็นแหล่งมั่วสุมสิ่งเสพติดและอบายมุข เพราะการปกครองของผู้นำไร้สมรรถภาพ แต่ถึงแม้ว่าผลกระทบจะมีความรุนแรงสักเพียงใด ผู้คนและหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบโดยตรงต่างก็พยายามหาหนทางควบคุม เพื่อให้การดำเนินชีวิตของเยาวชนได้กลับคืนมาสู่ความเป็นปกติสุขอย่างมีศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ส่วนผู้วิจัยมองว่า พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบท ยังมีรูปแบบแนวทางในการนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้สมบูรณ์ได้ โดยอาศัยพระสัทธรรมที่มีความเป็นเหตุเป็น

ผลมาประยุคที่ใช้คลี่คลายปมปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนได้ เพราะตราบไคที่เยาวชนยังอยู่ร่วมกันกับคนในสังคมแห่งการประโลมโลก ย่อมจะประสบกับปัญหาต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งสำคัญคือจะหาทางออกอย่างไรให้ได้ผลอย่างเป็นรูปธรรมตามที่เห็นว่าควรนำมาเป็นรูปแบบแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนให้หลุดพ้นจากปมปัญหาต่าง ๆ ไปได้ เพราะความเหลื่อมล้ำในการใช้ชีวิตของเยาวชนกับคนในสังคมยังไม่สมดุลกัน ดังที่พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) (2547: 22) กล่าวว่า เยาวชนต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหของตน ไม่ใช่ทำตนให้เป็นปัญหาเสียเอง การขัดเกลาเยาวชนนั้น นับว่าเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม และก็เป็นกระบวนการขัดเกลาทางจิตวิทยา ที่มีผลทำให้เยาวชนมีบุคลิกภาพตามที่สังคมต้องการ ผู้วิจัยจึงเชื่อว่า พุทธปรัชญาว่าด้วยพุทธอภิปรัชญา พุทธญาณวิทยาและพุทธจริยศาสตร์สามารถหาคำตอบให้แก่คนในสังคมยุคโลกาภิวัตน์นี้ได้ โดยใช้เครื่องมือคืออรรถกถาธรรมบทที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการปฏิบัติในยุคพุทธกาลมาตอบโจทย์ เพื่อคลี่คลายปมปัญหาของเยาวชนที่เกิดจากการใช้ชีวิตในสังคมที่ไร้ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม

ด้วยเหตุผลว่า เยาวชนบางคนกำลังเดินวนอยู่ในมุมมืด ไม่เข้าใจบริบทของตน ทั้ง ๆ ที่เรียกตนเองว่า ดิจิทัลเนทีฟ แต่หลงติดอยู่กับวัตถุ บัญญัติ พุนส์วส์ (2559: 15) กล่าวว่า ดิจิทัลเนทีฟ คือ กลุ่มเยาวชนที่รู้จักใช้งานอินเทอร์เน็ตตั้งแต่อายุ 8-9 ปี ที่มีแอปพลิเคชันต่าง ๆ อยู่บนอุปกรณ์สื่อสารเช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) ไลน์ (Line) เป็นเหตุให้เยาวชนมัวเมาต่อการใช้สื่อ วิไลภรณ์ จิรวฒนเศรษฐ์ (2559: 15) กล่าวว่า ในปัจจุบัน ปัญหาเยาวชนติดเกมกำลังอยู่ในขั้นวิกฤติรุนแรง เยาวชนที่ติดเกมจะมีพฤติกรรมก้าวร้าว หนีเรียน การเรียนตกต่ำ มีอารมณ์แปรปรวนง่าย และติดเพื่อนมาก ผู้วิจัยมองว่าการหลงยึดติดในวัตถุจนเกินตัวหาความพอดีไม่ได้ จะบดบังชีวิตเยาวชนให้อยู่ในมุมที่อับแสงเสมอถึงแม้รูปแบบทางเลือกที่ใหม่ ๆ ก็ไม่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหชีวิตของเยาวชนได้พวกเขามีความคิดแบบยึดติดกับสิ่งเดิม ๆ ชีวิตจึงมิได้มีการเปลี่ยนแปลง สวส์ดี อโณทัย (2558: 167) กล่าวว่า สังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนซ่อนเงื่อนของปมปัญหามากมาย การแก้ปัญหานึงแต่กลับส่งผลกระทบให้เกิดอีกปัญหา เหมือนการเด็ดดอกไม้แต่สะเทือนถึงดวงดาว ฉะนั้น ผู้แก้ปัญหจำต้องมองอย่างรอบด้านอย่างหลากหลายมิติ เพื่อที่จะให้เกิดความเข้าใจในปัญหาเหล่านั้นได้อย่างแท้จริง จนกระทั่งเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคหลังนวยุค มนุษย์ตั้งความหวังไว้ว่าจะได้รับประโยชน์จากการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการที่ใหม่ ๆ แต่ปัญหาต่าง ๆ ยังมีได้รับการแก้ไขเยียวยา ทั้งปัญหาชีวิตเยาวชนและปัญหาสังคม สมบูรณ์ บุญโท (2553: 166) กล่าวว่า สังคมนวยุคยังก่อให้เกิดสภาพปัญหาทางด้านจิตใจ ที่มีความเคร่งเครียด เร่งรีบให้ทันต่อเวลา ต้องชวนหาเงิน เงินเป็นสิ่งกำหนดสถานะทางสังคม ทั้งครอบครัวต่างไม่มีเวลาให้แก่กัน จนนำไปสู่สังคมขาดความอบอุ่น และขาดวัฒนธรรมของการเอื้อเฟื้อ ซึ่งกำลังรกรากเยียวยาแก้ไขรอความหวังจากสังคมหลังนวยุค

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. เพื่อบูรณาการพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล

4. เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบแนวทางการพัฒนาคุณภาพของเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เป็นปฐมภูมิและทุติยภูมิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 รวมทั้งคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อรรถกถา ที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์อรรถกถาธรรมบทที่แปลออกมาจากอัมมปทัฏฐกถา ภาค 1-8 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฯลฯ รวมทั้งงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ ข้อเขียน เอกสาร และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับงานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ แล้วนำมาเขียนอธิบายแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical description) ด้วยวิธีการบูรณาการพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทว่าด้วยพุทธอภิปรัชญา พุทธญาณวิทยา และพุทธจริยศาสตร์ ให้เชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกันภายใต้การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่

4. ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนสามารถเริ่มต้นนับหนึ่งจากตัวเอง ด้วยการฝึกฝนปฏิบัติตนตามหลักคุณงามความดีที่ระบุดอกมาจากข้างใน เช่น ความกตัญญูกตเวที การรู้คุณค่าของผู้อื่นหรือสิ่งอื่นที่ได้กระทำให้แก่เรา การกตัญญูเป็นการรู้คุณค่าของคุณธรรมจริยธรรมที่พึงปฏิบัติตอบแทนบุญคุณบุคคลนั้นหรือสิ่งนั้น ด้วยคุณงามความดี ไม่คิดปองร้ายหรือคิดทำลาย ทั้งชื่อเสียงและทรัพย์สิน ควรตระหนักรู้ในบุญคุณ อีกทั้งการกตัญญูรู้คุณค่าได้จำกัดแต่เพียงบุคคลเท่านั้นไม่ แม้แต่สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ก็เป็นสิ่งที่ควรตอบแทนการเป็นคนดี มีน้ำใจเห็นคุณค่าของคนอื่นเห็นคุณค่าของสิ่งสาธารณูปโภคทั้งหลาย การรู้จักตอบแทนบุญคุณอย่างนี้ ท่านเรียกว่า กตัญญูกตเวที ทำอย่างไรให้เยาวชนเกิดความกตัญญู สิ่งที่ต้องปลูกฝังอันดับแรก คือ การปลูกปัญญา (Wisdom) เป็นการสร้างคุณสมบัติที่ดีให้เยาวชนรู้จักใช้เหตุและผล คือ สัมมาทิฐิ ความเห็นดีเห็นชอบ หากเยาวชนมีคุณสมบัติดังที่กล่าวแล้ว ความสัมพันธ์กับคนในสังคมก็ดีขึ้นไปด้วย การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชน ต้องมีองค์ประกอบทั้งสองนี้ด้วย เมื่อมีความกตัญญูก็ต้องมีกตเวที สองสิ่งนี้นับว่าเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่จะนำพาเยาวชนไปสู่ความเจริญงอกงาม เหมือนคบคนดีที่วางตัวดีและพื้นเดิมดีย่อมพาเราไปสู่ความเจริญงาม

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การศึกษาวิเคราะห์พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทว่าด้วยพุทธอภิปรัชญา พุทธญาณวิทยา และพุทธจริยศาสตร์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า พุทธอภิปรัชญา ได้บ่งบอกถึงกฎธรรมชาติหรือหลักความจริง (Reality) ตามหลักปฏิจจนสมุปปาทหรืออิตถีปัจจยตา คือ สิ่งทั้งหลายมีการอาศัยซึ่งกันและกัน สิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี สิ่งนี้เกิดสิ่งนี้จึงเกิด หลักอริยสัจ 4 ได้บอกถึงความจริงของชีวิต คือ เหตุเกิดทุกข์

และวิธีการดับทุกข์ พบว่า กฎแห่งกรรมที่สอนให้มนุษย์รับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนกระทำลงไปไม่ว่าดีหรือชั่ว ย่อมได้รับผลจากการกระทำนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และพบว่า กฎไตรลักษณ์บ่งบอกถึงทุกสรรพสิ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติ ไม่มีผู้บังการบัญชา เป็นหลักคำสอนที่ตรัสถึงความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งในโลกนี้ต้องมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย หรือทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีการเกิดขึ้นดำรงอยู่แล้วก็ดับสลายไปในที่สุดนั้น เป็นการเตือนบุคคลให้ตื่นตัวจากความยึดมั่นถือมั่น มีสติสัมปชัญญะอุกคิถึงสภาพตามความเป็นจริง ดังกรณีนางกิสาคโคตรมี ที่ลูกรักต้องมาจากไปในเยาว์วัย เกิดความเศร้าโศกมีอาจจริงสติดอยู่ได้ อุ้มร่างลูกรักไปบ้านโน้นที่บ้านนี้ที ด้วยหวังยาแก้ความตายให้ลูกน้อย เพราะนางไม่เคยเห็นความตายมาก่อนว่า ทุกถิ่นที่อยู่ของผู้คนล้วนแต่มีคนตาย ต่อเมื่อนางได้พบกับพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ทรงแนะนำให้นางไปหาเมล็ดพันธ์ผักกาดจากบ้านที่ยังไม่เคยมีคนตายมาก่อน เมื่อนางหามาไม่ได้ ก็เกิดความสลดสังเวชเห็นความไม่เที่ยงของชีวิตที่ตนกำลังประสพอยู่

พุทธญาณวิทยา ป่อเกิดแห่งความรู้หรือปัญญาที่ได้ฝึกฝน อบรม เริ่มจากความรู้ในระดับโลกิยปัญญา ไปจนถึงระดับโลกุตตรปัญญา โดยจิตได้มีการรับรู้อารมณ์ภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เมื่อจิตกระทบกับอารมณ์ภายนอกผัสสะก็ย่อมเกิดขึ้น ตัวผัสสะนี้เองเป็นจุดเริ่มของความรู้ ไม่ใช่สิ่งภายนอก (The objective world) ไม่ใช่มนภาพ (Idea) ไม่ใช่สิ่งที่จิตสร้างขึ้น แต่เป็นสิ่งที่มิได้อยู่เองนอกจิตของคนเรา (Exists by itself outside the human mind) จุดเริ่มต้นของรู้นั้นจึงเกิดจากผัสสะกระทบกับอารมณ์ภายนอก แล้วจึงทำให้เกิดวิญญาณ (การรู้แจ้งอารมณ์) สร้างเวทนานำไปสู่การรู้อารมณ์ ความรู้อารมณ์นำไปสู่การคิดตรองถึงอารมณ์นั้น (อายตนะภายใน+อารมณ์+วิญญาณ = ผัสสะ เวทนา สัญญา สังขาร) พุทธญาณวิทยาจึงเป็นตัวเชื่อมระหว่างหลักความจริงของพุทธอภิปรัชญาเข้ากับการปฏิบัติในพุทธจริยศาสตร์ สามารถจะนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาด้านจิตใจที่ไม่สงบสับสนวุ่นวาย เพราะหลงตกหลุมพรางของสิ่งยั่วชวนที่แฝงมากับกระแสโลกาภิวัตน์ได้ ดังนางกุนทลเกสผู้เป็นธิดาของเศรษฐี แต่ได้โจรเป็นสามี หลังจากนั้นได้โจรมาเป็นสามีแล้ว โจรก็คิดอุบายพานางไปฆ่า โดยหลอกไปที่หน้าผา แต่นางสามารถเอาตัวรอดออกมาได้ด้วยการใช้ปัญญา พุทธญาณวิทยา เป็นความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ พิสูจน์ พิจารณา และปฏิบัติด้วยตนเอง จึงจะเป็นองค์ความรู้ที่ถูกต้อง รู้จริง เห็นชัด อย่างแท้จริง โดยยึดหลักความเป็นเหตุเป็นผลและแยกแยะถึงเหตุและผลของการกระทำนั้น ๆ ด้วย ป่อเกิดของความรู้หรือปัญญามี 3 แหล่ง คือ 1) สุตมยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการฟัง ฟังดี ย่อมได้ปัญญาจากการฟัง ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน ความรู้ที่เกิดมาจากการประสบการณ์ทางอินทรีย์แบบลัทธิประจักษ์นิยม (Empiricism) 2) จินตามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการคิดหาเหตุผล หรือเกิดจากการคิด การอ่าน ไคร่ครวญ ตริตรองเหตุผลด้วยตนเอง เทียบได้กับความรู้ที่เกิดจากการคิดหาเหตุผลแบบลัทธิเหตุผลนิยม (Rationalism) 3) ภาวนามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมด้วยการลงมือปฏิบัติ ศึกษา ค้นคว้า อาจเป็นการวิจัยหรือปฏิบัติการ (Operationalism) และการอบรมจิตใจตามแนวสมณะและวิปัสสนา โดยเฉพาะวิปัสสนาสามารถนำไปสู่ความรู้ที่แท้จริงได้ ก็เทียบเปรียบได้กับความรู้ที่เกิดขึ้นภายใน หรือการหยั่งรู้ของญาณวิทยาตะวันตก (Intuition) ความรู้ในพุทธปรัชญาต้องทำความเข้าใจทุกอย่างด้วยปัญญาของตนเอง เช่น ฟังจากคนอื่น (ปรโตโฆสะ) การคิดพิจารณาตามวิถีทางที่ถูกต้อง (โยนิโสมนสิการ) จนเกิดความรู้ความเข้าใจในทุกอย่างตามเป็นจริง (สัมมาทิฐิ) พุทธญาณวิทยาจึงเป็นป่อเกิดของปัญญาที่สื่อให้เห็นการใช้สติสัมปชัญญะดำเนินชีวิตอย่างผู้ไม่ประมาท จึงเหมาะแก่การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสติปัญญาของเยาวชนใน

สังคมยุคข้อมูลข่าวสารเป็นอย่างยิ่ง เช่นในเรื่องของการคบมิตร การมีกัลยาณมิตรที่ดีก็เหมือนกับรุ่งอรุณของวันใหม่ เป็นเสมือนแสงเงินแสงทอง เมื่อเห็นแสงเงินแสงทองแล้ว อีกไม่นานจากนั้น ก็จะพบแสงสว่างจากดวงอาทิตย์

พุทธจริยศาสตร์ หลักการแห่งความประพฤติและวิธีการปฏิบัติ ที่ชี้ให้เห็นถึงความดี ความชั่ว บาปบุญ คุณโทษ ความถูกต้อง และความดีงาม พระพุทธองค์ทรงวางแนวทางการประพฤติปฏิบัติจากระดับขั้นพื้นฐาน คือ ศีล 5 เป็นหลักเกณฑ์ความประพฤติชอบทางกาย วาจา เป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่ใช้กำหนดกรอบในการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ศีล 5 จึงเป็นระบบควบคุมชีวิตบุคคลให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความเกื้อกูลต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับธรรม เป็นข้อแนะนำสั่งสอนและบัญญัติไปตามกฎธรรมดาแห่งความดีและความชั่ว ที่กันเรียกว่า กฎแห่งกรรม ผู้ละเมิดศีลย่อมได้รับผลดีผลชั่วตามธรรมดาของเหตุปัจจัย 2) ระดับวินัย เป็นแบบแผนข้อบังคับที่บัญญัติหรือกำหนดขึ้น ดุจประมวลกฎหมายเพื่อการกำกับความประพฤติของสมาชิกในหมู่ชน ศีล 5 การล่วงละเมิดศีล 5 ไม่ว่าข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมนำความเดือดร้อนมาให้แก่ตนและคนอื่น จึงมีการกำกับด้วยคุณธรรม คือ เบญจธรรม 5 ประการ เพื่อเสริมสร้างความเป็นกัลยาณชนที่บุคคลควรน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อจะให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมขึ้นในจิตใจของตน คือ 1. เมตตา-กรุณา การมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นและสรรพสัตว์ 2. สัมมาอาชีวะ การประกอบอาชีพที่สุจริต ถูกต้องตามหลักกฎหมายและหลักศีลธรรม 3. กามสังวร การรู้จักควบคุมความพอดี รู้จักประมาณ 4. สัจจะ การมีความมุ่งมั่นในกุศลคุณงามความดี 5. สติสัมปชัญญะ การควบคุมกำกับให้ชีวิตดำรงอยู่เหนือตัณหา ในระดับขั้นกลาง กุศลกรรมบถ หนทางการทำความดี มีความละเอียดขึ้นกว่าศีล 5 เป็นการยกระดับคุณภาพจิตใจให้สูงขึ้นละเอียดขึ้น การทำความดีทางกายที่ไม่ก่อให้เกิดโทษ เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม (กายกรรม) ส่วนความดีทางวาจา เช่น ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำส่อเสียด ไม่พูดคำยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ (วจีกรรม) และความดีทางจิตที่งดงามด้วยคิดดี ไม่อยากได้ของของคนอื่น ไม่พยาบาทพยาบาท มีความเห็นชอบ เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อในสังสารวัฏ เชื่อในตถาคตโพธิศรัทธา โดยที่พิจารณาด้วยอุบายแห่งโยนิโสมนสิการ (มโนกรรม) และในระดับขั้นสูง อริยมรรคมีองค์ 8 ประการ หนทางปฏิบัติแห่งการพ้นทุกข์หรือสภาวะแห่งการหลุดพ้นจากทุกข์ เป็นทางสายกลางที่ประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ดุจเชือกเส้นเดียวแต่มี 8 เกลียว ซึ่งได้ทำงานร่วมกัน อริยมรรคมีองค์ 8 ประการนี้สามารถนำมาปฏิบัติฝึกฝนอบรมตนที่สรุปลงในหลักที่เรียกว่า หลักไตรสิกขา คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ จัดเป็นศีล มีหน้าที่ควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ จัดเป็นสมาธิ มีหน้าที่ประณีตขึ้นในการเข้าถึงในการอบรมจิต และ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ จัดเป็นปัญญา มีหน้าที่ทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้งชัดเจนในการข้ามพ้นจากอวิชชา ตัณหา และอุปาทาน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การบูรณาการพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทว่าด้วยพุทธอภิปรัชญา พุทธญาณวิทยา และพุทธจริยศาสตร์ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล พบว่า พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทสามารถนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชน ได้ทั้ง 4 ด้าน คือ

1. พัฒนากาย (กายภาวนา) พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนทางด้านกายภาพ เป็นการพัฒนารูปลักษณ์ภายนอก เพื่อให้ดูงดงาม อ่อนนุ่ม น่าเลื่อมใส น่าสมมุติ มีสุขภาพพลานามัยที่ดี มั่นคงแข็งแรง เช่น การแต่งกายเรียบร้อยดูดี ถูกสถานที่เวลา มีความเหมาะสม ภูมิฐาน เป็นต้น ดุจหนังสือที่มีหน้าปกหรือชื่อ

เรื่องสะดุดตาต้องใจอยากจะหยิบขึ้นมาเปิดอ่าน หรือดูอาคารบ้านเรือนที่ออกแบบสวยงามมั่นคงแข็งแรงเด่นสง่าและมีเอกลักษณ์ สภาพสังคมปัจจุบันนี้มีสิ่งล่อลวงยั่ววนอยู่มากมาย เยาวชนจำต้องรักษาคุ้มครองดูแลอัฐภาพร่างกายของตน ให้มั่นคงอยู่ตลอดทั้งภายในและภายนอกดุจเขาสร้างบ้านให้มั่นคง จะต้องล้อมรั้วให้รอบเป็นเขตป้องกัน คือ การสำรวมอินทรีย์ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ไม้ยึดติดกับสิ่งที่มากระทบ คือ รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ ไม่ปล่อยจิตใจให้ไหลไปตามกระแสกามคุณ 5 ยอมรับความเป็นจริง มีความพอดี รู้เท่าทันต่อสิ่งทั้งหลายว่างเปล่า (อนัตตา) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านกายให้สมดุลเข้ากับสังคมยุคโลกาภิวัตน์ เยาวชนต้องรู้จักป้องกันและรู้เท่าทันต่อสิ่งยั่ววน โดยใช้กฎไตรลักษณ์พิจารณาคอยเตือนสติให้รู้ว่า สิ่งแน่นอนคือความไม่แน่นอน เราไม่อาจควบคุมบังคับบัญชาสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามใจหวังได้ กฎไตรลักษณ์จะช่วยลดทิฐิมานะให้ลดน้อยถอยลง ไม่ยึดมั่นถือมั่น เพราะทุกสิ่งเป็นของไม่เที่ยง ดังนางปฐมาจาราเอาหม้อดักน้ำล้างเท้าเทน้ำลงไป นางถือเอากการไหลไปของน้ำเป็นคติสอนใจให้เห็นความจริงชีวิตของสัตว์ทั้งหลายว่า ตายในคราวปฐมวัยก็มี ตายในคราวมัชฌิมวัยก็มี ตายเสียคราวปัจฉิมวัยก็มี เหมือนน้ำที่ไหลไปบนพื้น ดังนั้น เยาวชนทำดีแค่เพียงครั้งเดียว หรือเสียหนึ่ของการคิดดี อาจจุดประกายให้ชีวิตพลิกผันไปในทางที่ดีได้

2. พัฒนาสังคม (ศีลภาวนา) พบว่า ท่ามกลางกระแสสังคมยุคดิจิทัล เยาวชนต้องใช้ชีวิตให้อยู่ภายใต้กรอบของศีลธรรม มีสติ มีระเบียบวินัย ไม่ประมาท ไม่จมปรักอยู่ในมิติเชิงลบของสังคม ต้องยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมและยึดหยุ่นตามกรณีอันควร ไม่ก่อความเดือดร้อนและความขัดแย้งกับผู้อื่น ต้องมีจิตสำนึกที่ดีต่อกัน การพัฒนาสังคม (ศีล) เป็นการฝึกฝนความประพฤติ การมีระเบียบวินัย มีความสุจริตทั้งทางกายและวาจา มีความเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกัน ไม่เบียดเบียนทำลายกัน บุคคลที่ขาดศีลธรรมย่อมได้รับความทุกข์กายทุกข์ใจ มักสร้างความเดือดร้อนใจให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและผู้อื่น ผู้วิจัยได้พบว่า พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทได้ชี้ให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างชัดเจน คือ การรักษาศีล 5 เป็นพื้นฐาน ทั้งชี้แนะให้เห็นถึงโทษของการเป็นผู้ไม่มีศีล อันเป็นเหตุนำไปสู่การทะเลาะวิวาทรบราฆ่าฟัน ลักขโมยทรัพย์สิน หลอกลวง เสพของมีนเมา ฉะนั้น ศีล 5 จึงเป็นสิ่งที่เยาวชนควรนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความกตัญญูกตเวที มีเมตตากรุณา อันเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่ควรแก่เยาวชนไทยในสังคมยุคดิจิทัลเป็นอย่างยิ่ง

3. พัฒนาอารมณ์ (จิตตภาวนา) พบว่า สังคมยุคนี้ เยาวชนเห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ การเสพสื่อจนเกินความพอดี เป็นชนวนให้เกิดภาวะบกพร่องทางจิต (Mental defect) ตกเป็นทาสของกามคุณที่แฝงตัวมากับสื่อในรูปแบบต่าง ๆ จนเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ทางใจ พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทได้ชี้ให้เห็นถึงการปฏิบัติจิตใจให้มี ความคิดที่สร้างสรรค์ ให้เห็นถึงความเป็นจริง คือ สัมมาทิฐิ มีสมาธิตั้งมั่น เข้มแข็ง แน่วแน่ มั่นคง ไม่ให้หวั่นไหวไปกับอารมณ์ที่คอยปรุงแต่ง ดังกรณีนางสิริมาหญิงโสเภณีที่มีรูปร่างหน้าตาสวยงามเป็นอย่างมาก พอภิกษุหนุ่มเห็นเข้าก็เกิดความพอใจลุ่มหลงในความงามรูปร่างของนาง จิตใจจึงถูกครอบงำด้วยกิเลส ครั้นนางถึงแก่กรรม พระราชาก็ได้ส่งพระราชสาส์นมายังพระพุทธเจ้าเพื่อขอให้ภิกษุทั้งหลายมาดูนางรวมถึงภิกษุหนุ่มรูปนั้นด้วย เมื่อพระพุทธเจ้าเห็นร่างนางสิริมา จึงให้คนประกาศว่าใครอยากได้นางตอนนี้ราคาหนึ่งพัน ลำดับต่อมาประกาศลดราคาเหลือราคาห้าร้อย ประกาศต่อไปเรื่อย ๆ จนไม่เหลือราคา แม้ให้เอาร่างนางสิริมาไปโดยไม่ต้องเสียเงิน ก็ยังไม่มีผู้ใดกล้าที่จะเอาไปแต่อย่างใด ผู้วิจัยพบว่า พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทนั้นเปรียบเสมือนแสงประทีปที่ชี้ให้เห็นการฝึกอบรมจิต ด้วยอริยมรรค เช่น

สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ที่ก่อให้เกิดความสงบสุขทางจิตใจ ไม่ให้หลงไปในอารมณ์ฝ่ายต่ำ คือ กามคุณ 5 ที่มีสภาวะก่อให้เกิดความทุกข์ทางใจ ไม่ว่าจะเป็นความทุกข์ที่เกิดจากกระแสสังคมยุคโลกาภิวัตน์ก็ตาม

4. พัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา) พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านปัญญา พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมได้ชี้ให้เห็นถึงความเห็นชอบก่อน (สัมมาทิฐิ) เพราะความคิดเห็นชอบเป็นปัจจัยทำให้เกิดความรู้ ความคิดเห็นถูกต้อง ความรู้ที่ได้ก็ถูกต้องไปด้วย เช่น การฟังจากผู้อื่น (ปรโตโฆสะ) และการพิจารณาโดยแยกกาย (โยนิโสมนสิการ) คือ การฟังผู้อื่น เป็นความรู้แบบสุตมยปัญญา เป็นปัญญาที่สำเร็จจากการฟัง แล้วจึงคิดด้วยตนเอง จึงเป็นความรู้แบบจินตามยปัญญา คือ ปัญญาที่สำเร็จจากการคิด แต่ที่ขาดไม่ได้ คือ การนำสิ่งที่ถูกต้องตามหลักเหตุผลนั้นไปอบรมต่อเพื่อเข้าใจทุกอย่างได้ตามจริง เพราะสอดคล้องกับการปฏิบัติเป็นความรู้แบบภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนา ส่วนการตัดสินใจความรู้ พุทธปรัชญาได้วางหลักไว้ด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาด้วยหลักการคิดแบบเหตุผล (เหตุปัจจัย) และประสบการณ์ได้จากการปฏิบัติ หากความรู้ที่ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติแล้วเกิดเข้าใจความจริงอย่างถึมั่นเป็น ไม่ปรุงแต่ง เป็นไปตามเหตุปัจจัย มีความไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และไม่มีตัวตน จนหลุดพ้นจากสมมติทั้งปวง จัดเป็นความรู้ที่ถูกต้องและเป็นความจริงสูงสุด คือ พระนิพพาน ดังนั้น เยาวชนต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองเข้าไปเกี่ยวข้อง คือ ต้องจัด ต้องทำ ต้องรู้ ต้องเข้าใจในสิ่งเหล่านั้น ด้วยการคิดพิจารณาโดยใช้ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัย เพื่อให้ตนเองตกลงไปในหลุมพรางของกระแสสังคม เพราะอาจถูกชักจูงไปด้วยกิเลสตัณหา คือ โลภะ โทสะ โมหะ จนทำให้ตนเองต้องประสบกับความทุกข์ยาก ตระก่าลำบากยากที่จะแก้ไขให้กลับมาเป็นเช่นเดิม ดังบุตรชายของมหาเศรษฐีและภรรยาที่ไม่ได้รับการศึกษาเล่าเรียน แม้มีมรดกตกทอดรวมกันจำนวนมาก แต่ทั้งสองไม่รู้หนังสือ รู้แต่การผลาญทรัพย์อย่างเดียว เอาแต่กินดื่มอย่างสนุกสนานล้างผลาญเงินทองที่มีอยู่ เมื่อเงินทองหมด ในที่สุด ก็ได้กลายเป็นคนยากจนอนาถา ยึดอาชีพขอทานเลี้ยงชีพ

จะเห็นได้ว่า การบูรณาการพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัลนั้น ผู้วิจัยได้นำเรื่องเล่านิทานชาดกในอรรถกถาธรรมว่าด้วยพุทธอภิปรัชญา พุทธญาณวิทยา และพุทธจริยศาสตร์ มาทำการบูรณาการสังเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์ และวิจักษ์ ให้สอดคล้องกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา แล้วนำไปสู่วิธาน คือ การประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเยาวชนทั้งด้านกาย สังคม (ศีล) อารมณ์ (จิต) และปัญญา มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการให้เยาวชนไม่ยึดมั่นถือมั่นในโลกมายา ให้หันกลับมามองโลกของความเป็นจริง โดยการใช้ปัญญาที่เกิดจากโยนิโสมนสิการ และปัญญาที่เกิดจากปรโตโฆสะ พิจารณาจนรู้แจ้งเห็นจริง และสามารถนำไปปฏิบัติใช้ในสังคมยุคดิจิทัลได้อย่างบุคคลผู้สิ้นทุกข์

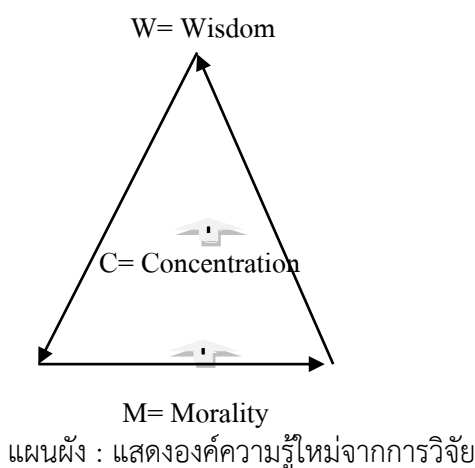
5. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยนี้ คือ MCW Model อันเป็นลักษณะการใช้อรรถกถาธรรมบทเป็นต้นแบบสู่การตีความพุทธปรัชญาว่าด้วยพุทธอภิปรัชญา ญาณวิทยา และพุทธจริยศาสตร์ แล้วจึงได้ทฤษฎีการพัฒนาคุณภาพชีวิตมา มีคำอธิบาย ดังนี้

M= Morality ศีล หมายถึง ข้อปฏิบัติเพื่อความมั่นคงแห่งชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ความเชื่อถือ และความมีสติ เพื่อก่อให้เกิดความเมตตากรุณา (Mercy) ธรรมอันปรารถนาดีต่อบุคคลรอบข้างให้ดำรงตนอยู่ด้วยเบญจศีลเบญจธรรม อันนำไปสู่การสร้าง ความถูกต้องดีงาม เพื่อบำเพ็ญประโยชน์สุขให้แก่สังคมด้วยคุณธรรมจริยธรรม (Virtue and Ethic)

C= Concentration การทำให้จิตใจสงบนิ่ง มั่นคง แน่วแน่ ด้วยการฝึกฝนจิตจนเกิดสมาธิ ในระดับต่างๆ ให้อยู่ในสภาพที่สมดุล (Equality) มีความฉลาดในการปรับเปลี่ยนอารมณ์ (E.Q.) คือ การปฏิบัติในระดับวิปัสสนาญาณ จนเห็นไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ความเป็นอนัตตา ที่สามารถตัดกิเลสแห่งสังสารวัฏ คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง อย่างถอนรากถอนโคนได้

W= Wisdom ปัญญา หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ การมองเห็นแจ้งตามความเป็นจริงอย่างมีเหตุมีผล อันเกิดจากปัจจัยภายในที่บ่มเพาะโยนิโสมนสิการและปัจจัยภายนอกที่เป็นปรโตโฆสะ มีหลักปฏิบัติตามแนวทางพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทว่าด้วยพุทธอภิปรัชญา พุทธญาณวิทยา และพุทธจริยศาสตร์ที่สอดคล้องกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อบำเพ็ญความหลุดพ้น คือ พระนิพพาน ระดับต้น ได้แก่ ศีล 5 ระดับกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 และระดับสูงสุด ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 ประการ ตามแผนผัง ดังนี้

6. อภิปรายผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล ผู้วิจัยมองเห็นว่า กระแสสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ได้เปลี่ยนแปลงจิตใจเยาวชนให้เป็นมิชฌาติภูมิ (ความเห็นผิด) ขาดคุณธรรมอันเป็นความดีงามที่ควรประดับไว้ในจิตใจ จึงส่งผลร้ายต่อจริยธรรม คือ พฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและวาจา ได้สร้างความเสียหายให้แก่ตนและคนในสังคม เช่น ก่อเหตุทะเลาะวิวาท และทำร้ายบุพพการีเพื่อชิงทรัพย์ จนได้รับการกระทำไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสาคร วรธมโมภาโส (2560) เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์กฎหมายแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทที่ว่า กฎแห่งกรรมนั้นมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต เช่น ทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งเป็นกฎของธรรมชาติที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ฉะนั้น การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้มีเกิดขึ้นมาประดับจิตใจ เช่น มีความเมตตากรุณา มีความกตัญญูกตเวที เป็นต้นได้นั้นประเด็นนี้ ผู้วิจัยมองว่า เยาวชน

สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทั้งการคิด การพูด และการกระทำได้ด้วยสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาศรัยธรรมคุณปณฺโญ (2562) เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ว่า หลักคำสอนในอรรถกถาธรรมบทที่เป็นพุทธปรัชญา สามารถนำมาพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ให้กลับกลายมาเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของเกศณี นุชทองม่วง (2556) เรื่อง อรรถกถาธรรมบท: การการศึกษาในฐานะวรรณกรรม ที่ว่า อรรถกถาธรรมบทมีหลักคำสอนที่ชี้แนะให้มนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยการละเว้นความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้ผ่องใส ที่แสดงออกถึงความประพฤติ อันนำไปสู่การมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ผลการวิจัยพบว่า คุณธรรมจริยธรรม เช่น ความกตัญญู รู้คุณ ความเมตตา ความหวังดี ย่อมเป็นแกนกลางชีวิตของเยาวชน ดังเหล็กที่เป็นแกนกลางภายในของตึกและถนนที่มั่นคงแข็งแรง แม้พุทธปรัชญาที่สามารถเป็นแกนกลางเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนไทยในสังคมยุคดิจิทัลได้ดี ดังที่ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยแล้วพบว่า เยาวชนได้เข้าวัดฟังธรรม อบรมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อนำแนวคิดจากหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติขัดเกลาจิตใจ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม ตามกาลเทศะและบริบทของสังคมที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งต่อมาผู้วิจัยก็ได้พบว่า สังคมเกิดความสงบสุข เพราะปราศจากพฤติกรรมที่ไม่ดีของเยาวชน เช่น การทะเลาะวิวาท และมั่วสุมเสพติด เป็นต้น

2. การวิเคราะห์พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทว่าด้วยพุทธอภิปรัชญา พุทธญาณวิทยา และพุทธจริยศาสตร์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า อรรถกถาธรรมบทมีเรื่องราวนิทานที่เป็นแบบบุคลาธิษฐานและธรรมาธิษฐาน สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแบบอย่างแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี เรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพุทธปรัชญาตามพุทธสาโรตถะในอรรถกถาธรรมบทที่ว่า พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมได้มุ่งเน้นการพัฒนาวีถีชีวิตมนุษย์ให้ได้เห็นแนวทาง ได้เรียนรู้วิถีคิด ได้เข้าใจวิถีปฏิบัติ ในการแสวงหาทางออกของปัญหาอย่างตรงประเด็น จากการวิจัยแล้วพบว่า เยาวชนย่อมมีบทบาทในการสร้างและทำลายคุณธรรมจริยธรรม เพราะฉะนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนต้องพัฒนาแบบองค์รวมอย่างบูรณาการ คือพัฒนากาย สังคม อารมณ์ และปัญญา ไปพร้อม ๆ กัน ผู้วิจัยมองว่า การนำหลักพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมมาบูรณาการให้สอดคล้องกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สามารถนำมาเป็นเครื่องมือประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนให้เป็นคนดีได้ ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนเริ่มเป็นผู้มีศีลธรรม เลื่อมใส ศรัทธา และเคารพต่อหลักธรรม เพราะนำไปปฏิบัติจนเห็นคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรม เช่น ความเมตตากรุณา และความกตัญญูต่อบุคคล ฯลฯ ที่เกิดมาจากการมีสัมมาทิฐิ (ความคิดเห็นชอบ) เมื่อเกิดมีสัมมาทิฐิ เยาวชนก็สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตนได้อย่างประจักษ์ ทั้งพัฒนากาย สังคม อารมณ์ปัญญา สอดคล้องกับงานวิจัยของสมสุข นิธิอุทัย (2558: 95) เรื่อง การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทยที่ว่า การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ จุดเริ่มต้นของการพัฒนา คือ สัมมาทิฐิ อันเป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชน โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ให้มีบทบาทและมีส่วนในการพัฒนาอบรมสั่งสอนขัดเกลาเยาวชน เพื่อให้มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น มีความอ่อนน้อมเคารพต่อพ่อแม่ เอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อคนรอบข้าง เพราะเห็นคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรมนั้นด้วยสัมมาทิฐิ

3. การบูรณาการพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทว่าด้วยพุทธอภิปรัชญา พุทธญาณวิทยา และพุทธจริยศาสตร์ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล พบว่า การนำอรรถกถาธรรมบทที่มีนิทานเรื่องเล่าเชิงบุคลาธิษฐานและเชิงธรรมาธิษฐาน มาบูรณาการประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนเชิงปรัชญานั้น จุดมุ่งหมายคือการก้าวพ้นปัญหา โดยใช้วิธีการนำความรู้ไปปฏิบัติจนเกิดผลแท้จริงตามหลักพุทธอภิปรัชญา เมื่อได้เรียนรู้ความจริงโดยใช้ปัญญาวิเคราะห์ให้มั่งคั่ง รู้จักปล่อยวางความหลงติดในสิ่งที่รู้จนหลุดพ้นจากเครื่องพันธนาการแห่งชีวิต ตามรูปแบบกระบวนการทางพุทธญาณวิทยาแล้วนำไปประพจน์ปฏิบัติพัฒนาคุณภาพชีวิต บนพื้นฐานของความจริงและความถูกต้องความดีงาม ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งมีอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับโลกียะ คือ ศีล 5 และกุศลกรรมบถ 10 และระดับโลกุตระ คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ประการ เป้าหมายระดับโลกียะ คือ คือ 1) มีโรคทรัพย์เป็นอันมาก 2) กิตติศัพท์อันงามย่อมขจรไป 3) เข้าไปยังบริษัทใด ๆ ชัดตียบบริษัทก็ตาม พรหมณ์บริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณะบริษัทก็ตาม ย่อมแก้แล้วไม่แก้อื่นเข้าไป 4) ไม่หลงลืมสติตาย 5) หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดสุคติ ส่วนเป้าหมายระดับโลกุตระ คือ วิชา วิมุตติ วิสุทธิ มรรค ผล และพระนิพพาน โดยมีหลักไตรสิกขาเป็นจุดเชื่อมโยงเริ่มต้นด้วยศีล ไปสู่สมาธิ ปัญญา และกัมมัตถ์ไปสู่พระนิพพานในที่สุด การนำอรรถกถาธรรมบทมาบูรณาการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ช่วยการสะท้อนให้เยาวชนได้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาทั้ง 4 ด้านที่เรียกว่า ภาวนา 4 ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาสมรรถนะด้านร่างกาย (กายภาวนา) การฝึกฝนพัฒนาการแสดงพฤติกรรมอันงาม เย็น สงบ สำรวม เรียบร้อย (ศีลภาวนา) การฝึกฝนพัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพทางจิต (จิตภาวนา) และการฝึกฝนพัฒนาสมองหรือปัญญา (ปัญญาภาวนา) เมื่อเยาวชนได้เรียนรู้กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตดีแล้วพวกเขาก็จะนำมาพัฒนาชีวิตตนเองให้เกิดคุณภาพมีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม เพื่อสร้างระบบสัมพันธ์ภาพต่อวิถีชีวิตที่ดีต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของจรรยา ถิณลา (2562: 23) เรื่อง กระบวนการพัฒนาดนตามหลักคุณธรรมจริยธรรมที่ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม เป็นการเสริมสร้างคามดีงามที่แสดงออกทั้งทางกาย วาจา และใจ โดยพัฒนาจิตให้เกิดจิตสำนึกที่ดี ให้เกิดความสุข เกิดความละอายแก่ใจ เกิดความเกรงใจต่อบาป จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีการพัฒนาดนอย่างมีคุณค่า

7. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การบูรณาการพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทว่าด้วยพุทธอภิปรัชญา พุทธญาณวิทยา และพุทธจริยศาสตร์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล สามารถนำมาประยุกต์ใช้พัฒนาดนตนเองเพื่อให้เกิดมีสติในการก้าวข้ามปัญหาต่าง ๆ และแนะนำให้ผู้อื่นได้ประพจน์ปฏิบัติตาม สามารถนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดสัมพันธ์ภาพกับสิ่งต่าง ๆ ที่หลากหลายได้อย่างกลมกลืน เพื่อเป็นปัจจัยหนุนเนื่องให้ก้าวสู่สารัตถะแห่งการดำรงชีวิตในสังคมยุคดิจิทัล นอกจากนี้ ในการจัดวิจัยนี้มีประเด็นการวิจัยครั้งต่อไป เช่น ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการแสวงหาจุดร่วมเพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยใช้พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทเป็นตัวกลางในการเชื่อมสัมพันธ์ภาพเชิงวัฒนธรรม ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับอรรถกถาปริวรรตพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทกับการดำเนินชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธจริยศาสตร์ในอรรถกถาธรรมบทกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตในยุค

พุทธกาลจากอรรถกถาธรรมบทในลักษณะที่เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไรกับวิถีชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทเพื่อการพัฒนาสังคม

บรรณานุกรม

- เกศนี นุชทองม่วง. (2556). **อรรถกถาธรรมบท : การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอน**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จรรยา ลินลา. (2562). กระบวนการพัฒนาตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์**. 7(2): ฉบับวิสาขบูชา: 23-33.
- ปัญญาพนธ์ พูนสวัสดิ์. (2559). **Digital Natives นักเรียนยุคดิจิทัลกับห้องเรียนบน M-Learning**. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 20/6/2020 จาก <https://www.digitalagemag.com>.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). **พระพุทธศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- พระมหาสาคร วรธมโมภาโส. (2560). การศึกษาเชิงวิเคราะห์กฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่**. 8(2): 11-23.
- พระมหาศักรยศรณ์ คุณปณฺโญ (คงผล). (2562, มกราคม-มิถุนายน). ศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช**. 4(1): 70-84.
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). (2547). **พุทธทัศนะร่วมสมัยเพื่อป้องกันความชั่วร้ายของสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2548). **พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 1**. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วิไลภรณ์ จิรวัดนเศรษฐ์. (2559). เด็กยุคดิจิทัลภายใต้สังคมแห่งสื่อออนไลน์และการเรียนรู้ทางสังคม. **JOURNAL OF EDUCATION FUTUROLOGY**. 1(1): 1-10.
- สมบุญ บัญโท. (2553). **ปรัชญากระบวนการทรรศน์กับการพัฒนามนุษย์ สังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: สอนโลก-สอนธรรม สำนักพิมพ์.
- สวัสดิ์ อโณทัย. (2558, มกราคม-มิถุนายน). วิธีการสร้างความสุขตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. **วารสารวิชาการ วารสารเซนต์จอห์น มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น**. 18(22): 161-117.